

2. Унікальные території в культурном и природном наследии регионов: Сб. науч. тр. / Под ред. Ю.Л. Мазурова. – М. : Ин-т наследия, 1994. – 215 с.

3. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. – К.: Інститут географії НАН України, 2012. – 208 с.

4. Квартальнов В.А. Туризм: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 315 с.

5. Мартинова Г.П. Памятки Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» у державній програмі «Золота підкова Черкащини» / Г.П. Мартинова // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. - С. 154-158.

6. Спіріна Т.М. Канів – ланка «Золота підкова Черкащини» / Т.М. Спіріна // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – 159-162.

*Пилипенко Олександр Євгенович, доктор історичних наук,
професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій*

СУЧАСНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

В останні роки спостерігається зростання туристичних потоків до України з різних країн світу. Зростає й значення України як транзитної держави і це позначається на кількості нетривалх візитів, чисельність яких протягом останніх років стабільно росте, перевищуючи 50% всіх відвідувань. Особливо зріс транзитний потік через Україну з країн СНД (Туркменістану, Таджикистану, Російської Федерації, Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану).

Туристична політика України на ринку міжнародного туризму базується на активній маркетинговій стратегії, спрямованій на стимулювання іноземного туризму шляхом створення позитивного туристичного іміджу країни та її регіонів. З цією метою вводиться спрощення візових формальностей, розбудовується індустрія туризму та підвищується відповідно до європейських стандартів якість обслуговування.

Розвиток внутрішнього туризму визначено Державної цільовою Програмою розвитку туризму та курортів на період до 2022 року як пріоритетний напрям туристичної діяльності і за останні три роки намітилась тенденція до зростання внутрішнього туризму та

екскурсійної діяльності [1]. Туризм, згідно Закону України «Про туризм» і заяв Президента України В.О. Зеленського визнаний одним з пріоритетних напрямків розвитку господарства країни, що потребує проведення стимулюючої державної туристичної політики, спрямованої на розбудову індустрії туризму відповідно до європейських стандартів. На данному етапі індустрія туризму знаходиться в стадії реформування, що значно ускладнює проведення послідовної туристичної політики і не стимулює розвиток інвестиційних процесів [2].

Державну туристичну політику на ринках міжнародного та внутрішнього туризму впроваджує Державна туристична адміністрація України шляхом координації інтересів державних і місцевих органів влади, некомерційних організацій та комерційних суб'єктів ринку. Розбудовується система підготовки кадрів для туризму і координуються зусилля в цьому напрям. В ареальних елементах територіальної структури з визначеною туристсько-рекреаційною спеціалізацією формуються поліцентричні місцеві ринки. Сфера гостинності індустрії туризму країни характеризується процесами перебудови на ринкових засадах, які позначились зміною форм власності, скороченням виробничих потужностей та чисельності зайнятих. Реструктуризація готельного та санаторно-курортного господарства проявляється у зростаючій сегментованості відповідних ринків. У готельному господарстві це призвело до перерозподілу підприємств розміщення різного типу і позначилось процесами територіальної концентрації готельного господарства в туристичних центрах, вузлах та курортних зонах. Найпопулярнішими туристичними центрами країни залишаються Київ, Одеса, Львів. Найбільших успіхів у реформуванні досягли Одеська, Київська, Волинська, Закарпатська області. В цілому транснаціоналізація ще не торкнулася національного туристичного ринку.

Туристична політика є системою, в межах якої сполучаються інтереси комерційних підприємств, некомерційних установ та держави, спрямовані на задоволення потреб населення в послугах туризму, на реалізацію економічних, політичних, соціокультурних та екологічних, просвітницьких та інших функцій туризму. Урізноманітнення і розвиток пропозиції України можливі на напрямках культурно-пізнавального і екскурсійного, екологічного, спортивного, а також сільського туризму. Потребує маркетингових зусиль ринок курортно-лікувального туризму, підтримки та відновлення - ринок круїзного та спортивного туризму, розбудови - ринок гірськолижного туризму. Відносно сегментів споживчого ринку, то основні маркетингові зусилля повинні бути спрямовані на розвиток дитячого відпочинку та оздоровлення,

сімейного відпочинку, відновлення та розбудову автотуризму (особливо це актуально стосовно статусу транзитної держави та створення трансєвропейських транспортних коридорів), релігійного туризму. Пріоритетним напрямом розвитку є внутрішній туризм. Його активізація передбачає диверсифікацію видових субринків та ускладнення територіальної структури внутрішнього ринку за рахунок формування місцевих територіальних ринків на основі інтенсифікації ресурсної бази туризму і розбудови туристичної інфраструктури. Основним регулятором повинно стати проведення регіональної туристичної політики стимулювання малого та середнього підприємництва у внутрішньому туризмі та організації екскурсійної діяльності [3, с. 278].

Розбудова індустрії туризму та формування національного ринку туристичних послуг позначиться на територіальній організації туристичного ринку країни процесами структуризації геопростору і диверсифікації місцевих ринків і сприятиме подальшій поляризації територіальної структури, ієрархізації територіальних ринків, що закріпиться процесами територіальної концентрації і спеціалізації..

Прогнозування й планування туристичної діяльності можна вести в трьох напрямках: дослідження попиту як відображення суспільної потреби в змістовному проведенні дозвілля, яке включає вивчення ринків відповідно до видів, форм, класів обслуговування та інших вимог до турпродукту різних сегментів споживчого ринку, виділених за геодемографічними, соціопсихологічними, економічними ознаками; дослідження пропозиції як відображення реальних умов країни з розвитку індустрії туризму, яке включає аналіз ефективності використання наявних, виявлення та залучення нових туристичних ресурсів; оцінку ефективності існуючої пропозиції турпродукту, його повноти та якості відповідно до існуючого попиту та його ймовірних змін; оптимізація співвідношення попиту та пропозиції на ринку туристичних послуг як наслідок моніторингу за станом ринку та проведення туристичної політики, націленої на зменшення сезонних та територіальних диспропорцій між попитом та пропозицією, удосконалення збутової системи та рекламно-інформаційної діяльності як чинників стимулювання попиту/пропозиції.

Україна відкрита і для міжнародного туристичного співробітництва, яке повною мірою віддзеркалює загальноєвропейські інтеграційні політичні та соціально-економічні процеси, враховує основні загальнонаціональні пріоритети. Виходячи з національних інтересів, міжнародна туристична політика України багатовекторна, реалізується на засадах економічної доцільності та взаємовигідної

співпраці з конкретною країною або регіоном, враховує особливості певного туристичного ринку.

Цілеспрямована та системна діяльність щодо розвитку міжнародних туристичних зв'язків. Першочерговим напрямком діяльності у цій сфері є розбудова договірно-правової бази зовнішніх зносин, укладання міжнародних угод міжурядового та міжвідомчого характеру про співробітництво в галузі туризму. Перевага і далі надаватиметься встановленню договірних відносин з країнами, що є перспективними для України туристичними ринками, вивченню та впровадженню практики створення нормативно-правової бази туризму, організаційних засад функціонування високорентабельної туристичної індустрії, прогресивного досвіду державного регулювання та стимулювання галузі. Створення та діяльність спільних міжурядових комісій з питань економічного та науково-технічного співробітництва є дієвим фактором реалізації міжнародних договорів у сфері туризму [4, с. 41].

Активно розвивається співпраця у складі численних спільних міжурядових комісій з питань економічного та науково-технічного співробітництва, особливо з країнами, з якими створено правову базу співробітництва, метою є формування в їх межах робочих груп по туризму. Реалізуючи положення укладених міжнародних угод про співробітництво в галузі туризму, створюються міжвідомчі робочі групи по туризму, регулярно проводяться їх засідання з метою аналізу та вирішення поточних проблем двостороннього співробітництва, визначення шляхів активізації туристичних обмінів.

Таким чином, туристична політика є практикою впровадження науково обґрунтованої концепції розвитку туризму в країні, що має за мету таку розбудову індустрії туризму, яка б за своїми кількісними та якісними параметрами дозволяла задовольняти потреби внутрішнього ринку і виступати з власним конкурентоспроможним турпродуктом на міжнародному туристичному ринку. Функціонування сфери туризму в сучасних умовах господарювання характеризується певною активізацією, однак існує цілий ряд вагомих стримуючих факторів. Найбільше значення серед них має недосконалість нормативно-правової бази, суперечливість і неузгодженість окремих її положень, відсутність дієвої державної програми регулювання туризму, як перспективного напрямку розвитку сфери, чітко розроблених методик і механізмів її реалізації.

На сьогодні регулювання туристичної діяльності відбувається відповідно до положень достатньо значної кількості законодавчих актів та документів. Це закони України «Про туризм», «Про курорти», Укази

Президента, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. Однак, більшість діючих програм розвитку туризму носять декларативний характер, що зазначає більшість науковців містять загальну інформацію про стан галузі, основні проблеми, наявний ресурсний потенціал, що може бути використаний з метою їх вирішення, сукупність запланованих заходів. Однак, негативним фактом є відсутність визначення джерел отримання ресурсів для здійснення запланованих заходів, критеріїв для перевірки стану їх виконання, а також відповідальних осіб. Крім того, як свідчать проведені дослідження, в діючих нормативно-правових актах не визначені питання щодо налагодження взаємодії між державними органами влади і підприємницькими структурами, їх роль і значення в процесах розвитку сфери туризму.

В результаті здійснення певних змін в структурі державної влади в Україні з 2011 р. основним профільним органом, що регулює сферу туризму в Україні, є - Міністерство інфраструктури України. Відповідно центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, є Державне агентство України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України). Серед напрямків його діяльності найбільш пріоритетними є наступні: [5, с. 84].

- підтримка нової моделі науково-технологічних перетворень українського туризму, що орієнтовані на інноваційний розвиток та забезпечення сталих переваг українського туристичного продукту на світовому ринку;
- забезпечення розвитку в'їзного та внутрішнього туризму, курортів;
- децентралізація, підтримка місцевих ініціатив в розвитку туризму;
- державне стимулювання створення кластерних регіональних утворень, що беруть активну участь у міжнародному туризмі і співробітництві;
- поширення рекламної інформації про Україну;
- створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сферах;
- підтримка різних форм міжнародного міжнародного туристичного обміну.

Концептуально державне регулювання сфери туризму в Україні здійснюється в трьох основних напрямках: законодавчому, адміністративному та економічному, кожний з яких передбачає виконання низки завдань певними органами державної влади.

Законодавчі напрямки регулювання сфери туризму полягають у розробці і прийнятті ефективної, діючої нормативно-правової бази, що містить норми щодо організації діяльності туристичних підприємств, механізмів їх об'єднання шляхом налагодження партнерських відносин. Мають бути вдосконалені існуючі процедури ліцензування, сертифікації і стандартизації туристичних послуг, оскільки вони є недостатньо прозорими і об'єктивними, характеризуються наявністю певних обмежень і умовностей, не відповідають міжнародним нормам. Доцільним є визначення на державному рівні необхідності здійснення ліцензування суб'єктів туристичного ринку відповідно до виду туризму. З метою активізації туристичної діяльності в межах країни необхідно передбачити норму щодо видачі суб'єктам ліцензій на право надання послуг виїзного туризму лише за умов досягнення певного обсягу реалізації послуг в напрямках внутрішнього і в'їзного туризму. Основними напрямками державного регулювання туризму є:

1. У сфері законодавства:

- затвердження стратегічних програм розвитку туризму;
- створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку;
- вдосконалення норм сертифікації та стандартизації послуг, системи ліцензування;
- оптимізація процедур ведення реєстру територій сфери туризму;
- налагодження відносин партнерства і співробітництва з іноземними державами;
- вдосконалення земельного законодавства (відвід земельних ділянок для будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, нормативи в орендних відносинах);
- проведення тендерів на використання в цілях туризму заповідних територій;
- регулювання процедур візового оформлення і отримання закордонних паспортів.

2. У сфері державного управління:

- розподіл повноважень серед спеціалізованих органів управління туризмом;
- організація державної аудиторської перевірки туристичних суб'єктів;
- розробка дієвих програм по залученню іноземних інвестицій;
- створення баз даних основних діячів вітчизняного туристичного ринку;
- проведення сучасних статистичних досліджень і аналіз основних показників;

- підвищення ефективності професійної підготовки спеціалістів у сфері туризму;
- активізація та фінансування рекламно-інформаційної політики регіонів;
- розробка нових туристичних маршрутів за умов взаємодії з закладами культури.

3. В економічній сфері:

- забезпечення умов кредитування, субсидування суб'єктів туризму;
- пільгове оподаткування суб'єктів внутрішнього і в'їзного туризму;
- фінансування наукових досліджень щодо розробки технологій ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу країни [6, с. 158].

Важливе значення в законодавчому напрямі має створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку в тих регіонах України, що мають значний туристичний потенціал, використання якого є обмеженим через неперспективність і неприбутковість їх для суб'єктів господарювання. Перш за все, це стосується периферійних територій, де розташовані пам'ятки історії та архітектури, музеї та виставкові зали, збережені автентичні традиції, культура і побут слов'янського народу. Тобто, в більшій мірі переважає не рекреаційний, а історичний і культурний потенціал, що сприяє розвитку найбільш перспективних напрямів туризму. Функціонування вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку створить умови для активізації інвестиційної діяльності, розвитку туристичної інфраструктури, підвищення рівня якості пропонованих послуг, обсягів обслугованих туристів і відповідно прибутків основних учасників туристичного ринку, розвитку сфери туризму в цілому.

Також на законодавчому рівні мають бути визначені пріоритетні види туризму з урахуванням існуючих національних ресурсів та традицій, на підтримку і розвиток яких мають бути спрямовані додаткові зусилля, в тому числі фінансові.

В цілому можна сформулювати наступні напрямки розвитку туризму:

- лікувальний туризм (санаторно-курортне бальнео- та грязелікування);
- етнографічний туризм, що визначається різноманіттям етнічної структури населення;
- активні види туризму, що орієнтовані перш за все на молодіжну аудиторію;

- пізнавально-культурний туризм (в Україні більше 150 тис. об'єктів культурної спадщини);

- екологічний туризм (38 національних парків, 53 регіональні ландшафтні парки, 3203 пам'ятки природи), сільський (зелений) та екологічний туризм.

Адміністративні заходи передбачають створення дієвого управлінського апарату, що формується з системи органів різних рівнів, між якими чітко розподіляються обов'язки, повноваження і відповідальність. Важливо оптимізувати діяльність органів влади по всій вертикалі, привести їх структуру у відповідність до вимог конкурентоспроможної економіки. Необхідно також забезпечити умови для здійснення діалогу між державними органами влади різних рівнів, громадськими організаціями, як представниками місцевого населення, недержавними органами, суб'єктами господарювання з приводу розробки заходів, спрямованих на розвиток сфери туризму. Дані учасники сфери туризму, взаємодіючи один з одним, повинні здійснювати координацію і контроль реалізації стратегій і програм розвитку туризму в межах окремих регіонів і держави в цілому. Основною проблемою, що стримує процеси розвитку сфери туризму України, є недостатній рівень її фінансування і підтримки з боку держави. Саме тому мають бути розроблені прозорі механізми створення спеціалізованих цільових фондів, що можуть бути використані з метою фінансування сфери туризму за рахунок субсидування і дотування окремих суб'єктів. Їх формування має відбуватися за рахунок створення сприятливих умов для залучення коштів господарюючих суб'єктів туристичної сфери, а також інвестицій, як в межах країни, так і з-за кордону.

В цілому протягом останніх років (2014-2019 рр.) політика держави в напрямку фінансування туризму не є стабільною. Цьому є ряд причин. По-перше, військово-політичний конфлікт на Донбасі. По-друге, нестабільна політична ситуація в країні, що відштовхує потенційних інвесторів.

Основною передумовою розвитку сфери туризму є підтримка державою внутрішнього і в'їзного туризму, як основних напрямів залучення коштів до державного бюджету, в тому числі валютних. Однак, активізація даних видів туризму є можливою лише за рахунок здійснення активної інформаційної підтримки України, окремих її туристичних регіонів і дестинацій, популяризації їх на національному і світовому ринках. Особливої актуальності набуває необхідність розробки централізованої державної рекламної програми, спрямованої на проведення і прийняття активної участі у роботах регулярних

міжнародних і національних виставок і конференцій, розміщення інформаційних стендів, активізацію видавничої і поліграфічної діяльності.

Економічні заходи державного регулювання сфери туризму пов'язані, перш за все, з переглядом норм оподаткування діяльності суб'єктів туристичного ринку. В даному аспекті, необхідно переглянути ставки оподаткування діяльності туристичних суб'єктів, створити умови для стимулювання активності бізнесу, зростання обсягів доходів, проводити заходи по детінезації даного сектору економіки і перешкоджанню вивозу капіталу за кордон.

Повинна здійснюватися також активна підтримка і створення спеціальних умов функціонування для учасників ринку, що займаються розробкою сучасних технологій використання національного туристично-рекреаційного потенціалу з метою пропозиції туристам нових видів послуг. Це стосується розвідки і забезпечення доступу до термальних вод, лікувальних грязей, джерел мінеральних вод, що забезпечить розширення асортименту туристичних послуг, диверсифікації туристичної діяльності [8, с. 110]. Реалізація запропонованих напрямів державного регулювання забезпечить створення сприятливих умов для ефективного розвитку сфери туризму в цілому. З метою забезпечення виконання концептуальних напрямків необхідно систематично здійснювати контроль і аналіз досягнутих результатів, виявляти відхилення від планів. В якості базових критеріїв оцінки ефективності їх реалізації можна визначити наступні:

- обсяги надходжень грошових коштів до місцевого і державного бюджетів за рахунок збільшення розмірів податкових платежів суб'єктів господарювання, а також доходів від реалізації туристичних послуг і продуктів в напрямках внутрішнього туризму;

- стан діяльності основних учасників сфери туризму, рівень їх прибутковості.

Ефективність діяльності кожного окремого суб'єкту свідчить про ефективність сфери загалом. Досить важливим є аналіз всіх зазначених критеріїв у динаміці з метою попередження збоїв у функціонуванні сфери, виявлення напрямів для здійснення державної підтримки та побудови прогнозів на майбутнє.

В результаті проведеного дослідження стану державного регулювання сфери туризму в Україні, можна стверджувати про існування нагальної необхідності чіткої конкретизації на загальнодержавному рівні базових стратегічних, тактичних та оперативних напрямків розвитку сфери туризму з одночасним

визначенням способів та критеріїв їх досягнення, відповідальних осіб, строків реалізації.

Список використаних джерел та літератури

1. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року - URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-p>.

2. Закон України про внесення змін до Закону України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - №13. - Ст.180.

3, Чкан А.С. Державне регулювання сфери туризму в Україні / А. С. Чкан // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. - 2012. - №2(18), - Том 3. - С. 276-290.

4. Донченко Л. М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л. М. Донченко, Н. П. Гостева // Держава та регіони. Сер. “Державне управління”.-2010.-№1.-С.37-42.

5. Захарова С.Г. Шляхи удосконалення державного регулювання туристичної сфери / С.Г. Захарова // Держава та регіони. Сер. “Державне управління”. - 2008. -№3.-С.81-87.

6. Парфіненко А. Ю. Сучасний стан та стратегічні пріоритети розвитку туристичної політики в Україні / А. Ю. Парфіненко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2013. - № 1086. - С. 156-163.

7. Антонюк Н., Ванько Ю. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 21. – С. 7-12.

8. Іляшенко А.Х. Інструменти здійснення регуляторної політики в галузі туризму / А.Х. Іляшенко // Держава та регіони. Сер. “Економіка та підприємництво”. - 2010. - №1. - С.110-113.

*Сардак Сергій Едуардович, доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та менеджменту туристичного бізнесу*

*Кравчук В.А., студент
Дніпровський гуманітарний університет*

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Стан розвитку туристичного ринку України істотно впливає на більшість секторів національної економіки, перш за все, таких як торгівля, будівництво, транспорт. В Україні туризм є національним пріоритетом, в силу його значного впливу на зайнятність населення, наповнення державного бюджету та розвитку регіонів. Туристичний